

Dr. EMA PAVLEKOVIĆ — ZNAČAJNO IME U POVIJESTI HRVATSKE MEDICINE

Među liječnicima koji su živjeli i djelovali u Senju posebnu pozornost privlači dr. Ema Pavleković, liječnica neobično zanimljivog i burnog života, koji je višestruko značajan i za našu medicinsku prošlost. O životu te žene nemirna duha jedva se nešto znalo, tek dvije kratke notice u radovima Belicze (1, 2) upozoravaju na tu osebujnu ličnost, iako su navedeni podaci oskudni, a dijelom i netočni. Glavni se trag nalazi u Matoševim djelima, posebno u njegovim pismima Senjaninu Milanu Ogrizoviću (3, 4, 5, 6, 7, 8). Ema Pavleković često je mijenjala mjesta svog boravka i rada, pa i nije lako potpuno rasvijetliti taj neobični životni put jedne liječnice. Dragocjene podatke pružaju rođaci Eme Pavleković, koji žive u Zagrebu (9), a i u Senju ima građana koji su je поближе poznavali. Zahvaljujući svim tim izvorima, moguće je ipak dobrim dijelom rekonstruirati taj život jedne liječnice, koji je za tadašnje prilike bio posve sigurno bizaran.

Ema Pavleković rođena je 1. XI. 1873. u Bjelovaru kao kći dra Hinka Stepničke, cesarskog i kraljevskog septemvira (9). Prema tome, nisu točni podaci Belicze (1, 2) da je rođena godine 1874. u Vinkovcima. Vjerojatno je do te tvrdnje došlo zbog toga što Matoš (3) za Emu Pavleković kaže da je Vinkovčanka, što još uvijek ne znači i da je rođena u Vinkovcima. U Vinkovcima je provela djetinjstvo i pohađala osnovnu školu. U Zagrebu je završila ženski licej kao jedan od prvih đaka. Medicinu je počela studirati u Zenevi, najvjerojatnije godine 1896. Tada se na medicinskim fakultetima diljem Europe nalazi vrlo mali broj žena, a medicinski fakulteti u Švicarskoj prvi im otvaraju svoja vrata.

Kao mlada, vrlo naobražena, a čini se i vrlo lijepa žena, rano se udaje za zagrebačkog posjednika pl. Pavlekovića, koji je bio vlasnik poznate Kazališne kavane. Brak je bio kratkotrajan, a Ema Pavleković nastavlja studij medicine u Švicarskoj. Tu se upoznaje i sklapa intimna prijateljstva s našim istaknutim književnicima A. G. Matošem, Jovanom Skerličem i Jovanom Dučićem. Znanica je i Milana Ogrizovića, Vidrića, braće Tkalčić i brojnih drugih naših književnika i umjetnika, koji se kreću na liniji Zagreb — Zeneva — Pariz (3, 4, 5, 6, 7, 8).

Posebno je bilo značajno i duboko prijateljstvo Eme Pavleković i Matoša. U početku lipnja 1898. piše Matoš u svojim čuvenim pismima: »Ovdje

ima i našijeh dama na univerzitetu. Gospođa Ema pl. Pavleković, ne samo iz Hrvatske, nego iz samog Zagreba. Drugi zagrebački ženski doktor medicine, ako bude zdravlja! Zovem ju »Madam Kroacija«. Pored nje se najjače sjećam na drevne kurije sa šindrom, na ražove krovove, na pet kame-nova na Markovom trgu, na turopoljski Visoki breg. Domovini se posigur-no uvijek štuka kada se sastanemo. Madam Kroacija je Vinkovčanka i tako vidjeh dva-tri puta vodu u njezinim egzaktnim očima. Pa kada gledam Ma-dam Kroaciju kako bifla anatomiju i filozofiju, zagrijeva me nada, a u očima mi se zatalasa mlada, nova Hrvatska, trijezna, manje poetična, ali možda — srećnija.« (3)

Osim u Zenevi Ema Pavleković jedno je vrijeme studirala u Zürichu, a diplomirala je u Lausanni godine 1903. Za vrijeme studija boravila je jedno vrijeme u Bernu, Parizu i Montpellieru, ali nemamo podataka da je tamo i studirala.

Kao studentica je na koncu svibnja godine 1899. objavila u Agramer Tagblattu članak pod naslovom: Zur Frage des Frauenstudiums. U to je doba to bila neobično aktualna tema. Matoš je međutim izrazio sumnju u originalnost tog članka (7). God. 1903. objavila je u Lausanni raspravu o sifilitičnim promjenama mozga: Est-ce qu'il y a différence anatomopatolo-gique entre la syphilis diffuse et la paralysie générale? (2).

Tadašnje prilike u našoj zemlji onemogućavaju dr. Emi Pavleković za-pošljavanje u domovini, jer je postupak oko nostrifikacije diplome bio vrlo kompliciran i dugotrajan. Zbog toga ona ostaje u Švicarskoj i radi u raz-nim sanatorijima održavajući i dalje prisne veze s mnogim našim književ-nicima u zemlji i inozemstvu. Često putuju po Švicarskoj i Francuskoj. Ogrizović javlja Matošu godine 1907. da je Ema Pavleković u Bernu, a iste godine Matoš navodi adresu: Dr Ema von Pavleković, Gries bei Bozen, Südtirol — Sanatorium (8). Te godine dolazi i do raskida prijateljstva iz-među nje i Matoša (8).

U Švicarskoj ostaje Ema Pavleković sve do godine 1913. kada se ukr-cala na putnički brod Austro-Lloyda kao brodski liječnik i plovi na liniji Trst — Aleksandrija. To traje kratko vrijeme i na koncu 1913. ili na po-četku 1914. vrši dužnost karantenskog liječnika u Aleksandriji i Port Saidu (9, 10). U to vrijeme postoji u Aleksandriji tzv. Karantensko vijeće (drugo je bilo u Singapuru), koje je utemeljeno nekoliko godina ranije, a imalo je zadatak da provođenjem karantenskih mjera spriječi širenje zaraza na pri-jelazu kroz Egipat, Crveno more i Perzijski zaljev, osobito u vezi s hodočaš-ćima u Meku (11). Vršeci dužnost karantenskog liječnika, Ema Pavleković putuje Egiptom, posebno obilazeći mjesta na Sueskom kanalu.

U prvoj polovici godine 1914. dr. Ema Pavleković otvara privatnu ordi-naciju u Kairu i posebno se zanima ginekologijom. Ordinacija je bila vrlo dobro posjećena i financijske prilike dr. Pavleković vrlo dobre, ali ju je za vrijeme odsutnosti pokrala njezina liječnička pomoćnica i, štoviše, ot-vorila pod njezinim imenom ordinaciju u središtu Kajra (1).

Na početku I. svjetskog rata vraća se dr. Pavleković u Zagreb i radi u vojnoj bolnici (9). Iza rata prilike se mijenjaju i otvaraju se mogućnosti za zapošljavanje liječnica, to prije što je otvaranjem Medicinskog fakulteta u Zagrebu postupak oko nostrifikacije diploma bio znatno pojednostavljen. Odmah nakon završetka rata odlazi dr. Ema Pavleković iz Zagreba u Štri-

govu, a nakon kratko vremena nastupa dužnost kotarkog liječnika u Korenici. God. 1920. postaje član Zbora liječnika Hrvatske (2). U Korenici ostaje kratko vrijeme i prelazi na dužnost u Donji Lapac.

U Senj dolazi dr. Ema Pavleković godine 1924. i odmah nastupa dužnost kotarskog liječnika. U Senju će se zadržati sve do 1943., a samo će kratko vrijeme godine 1926. boraviti u Gračacu. Te je godine bila premještena iz Senja u Gračac, a dr. Josip Stavel iz Gračaca u Senj (2). Senj je napustila 1943., najvjerojatnije zbog čestih bombardiranja grada. Kraj rata dočekala je u Zagrebu, a neposredno nakon završetka rata nekoliko je mjeseci radila u psihijatrijskoj bolnici u Popovači (9). Umrla je u Zagrebu 4. XII. 1945., a ne 1928. u Gračacu, kako se navodi u članku Belicze (2).

U Senju je dr. Ema Pavleković živjela osamljeno i mali je broj ljudi bio s njom u društvenom dodiru. Njezin običaj da često mijenja sredinu, očituje se u Senju u činjenici da je mijenjala četiri puta stan. U početku je imala privatnu ordinaciju na II. katu hotela »Velebit«, zatim na Cilnici, u kući gdje je sada prodavaonica »Elektromaterijal«, zatim u kući Krmpotića — Zeca kraj stare biskupije, te na kraju u kući Dioniza Krajača kraj tvornice »Neda« (10).

Iako je u Senju živjela i djelovala blizu 20 godina, imamo malo podataka o njezinu radu iz tog razdoblja. Možda je najznačajniji podatak da je godine 1925. vršila sudsko-medicinsku razudbu Bogdana Trbojevića, kojega je ubio policajac Babić prilikom nekakvog sukoba u hotelu »Velebit«. Velika je šteta što nije sačuvan nalaz razudbe, jer je to najvjerojatnije prva razudba koju

Sl. 94 — Stara senjska bolnica »špital« i ubožnica na Staroj cesti, snimak iz 1930.

je kod nas izvršila žena. Koliko je za to bilo potrebno hrabrosti, a ne samo znanja, vidi se iz činjenice da su pokojnikova dva brata dugo prijetila dr. Emi Pavleković, pa ona neko vrijeme nije ni izlazila na ulicu (10). Iz izjava građana može se pouzdano utvrditi da je vršila i male kirurške zahvate u svojoj ordinaciji i u kućama bolesnika. Senj u to vrijeme nije imao bolnice, a nova bolnica sagrađena je godine 1935. Tako je godine 1926. dr. Ema Pavleković izvršila u kući kiruršku intervenciju nad opančarem Grgom Pavelićem zbog apscesa na vratu. Kasnije je nastao nesporazum oko naplate honorara za tu intervenciju (10).

Posljednjih godina pred II. svjetski rat dr. Pavleković imala je samo privatnu ordinaciju, a u početku rata već je rijetko primala pacijente. Tog se razdoblja njezina života sjeća i autor ovog članka, ponajviše zbog njezinih dugotrajnih šetnji gradom i okolicom u društvu psa Zuzija.

Kada se imaju pred očima prilike u našim krajevima prvih decenija ovog stoljeća, onda je jasno značenje dr. Eme Pavleković za našu medicinsku prošlost. Ona je jedna od prvih naših liječnica, a prva je od žena koje je završila medicinu i radila u svojoj zemlji. Prije nje završila je studij medicine od Hrvatica samo Milica Šviglin iz Varaždina, ali ona nije nikada radila u svojoj zemlji (1). Dr. Ema Pavleković radila je kao liječnik u mjestima koja se i danas među liječnicima smatraju »teškim terenom«, a u ono doba kad je nepovjerenje prema liječnicima bilo jako izraženo, to je bio gotovo herojski čin. Mnogo toga iz života i rada dr. Eme Pavleković ima pionirsko značenje pa je u tome njezina veličina i mjesto u povijesti hrvatske medicine.

L I T E R A T U R A :

1. Belicza, B.: Pro medico, str. 60, 2. IV 72, Ljubljana.
2. Belicza, B.: Prve hrvat. liječnice, Lij. vj., 92: 1197, Zagreb.
3. Matoš, A. G.: Pismo, Dojmovi i ogledi, Sabrana djela, str. 92, Zagreb, 1973.
4. Matoš, A. G.: Pisma II, Sabrana djela, str. 30, Zagreb, 1973.
5. Matoš, A. G.: Pisma II, Sabrana djela, str. 127, Zagreb, 1973.
6. Matoš, A. G.: Pisma II, Sabrana djela, str. 128, Zagreb, 1973.
7. Matoš, A. G.: Bilježnice, I, 686, Sabrana djela, Zagreb, 1973.
8. Matoš, A. G.: Pisma II, Sabrana djela, str. 32, Zagreb, 1973.
9. Pismo autoru prof. Josipa Marinkovića, 23. VII 74, Zagreb.
10. Saopćenje Karla Mladinea, Senj, 1974.
11. Med. enciklopedija, 5, str. 454, Leksikografski zavod, Zagreb, 1959.
12. Liječnički vjesnik, br. 8, rubrika Obavijesti, 1926.

Z U S A M M E N F A S S U N G

DR. EMA PAVLEKOVIĆ — EIN BEDEUTENDE NAME IN DER GESCHICHTE DER KROATISCHEN HEILKUNDE

Die Schilderung eines bemerkenswerten Lebenslaufes einer Ärztin, die viele Jahre hindurch in Senj gelebt und gewirkt hatte. Dr. Ema Pavleković, geboren im Jahre 1873, war eine der ersten Frauen aus Kroatien, die das Medizinstudium beendet hatten und deren Tätigkeit eine mannigfaltige Bedeutung für die Vergangenheit der Heilkunde darstellt. Sie war eine Frau mit hohem Bildungsgrad und reichem Wissen und die Freundin vieler hervorragender und bekannter Dichter und Künstler der Jahrhundertwende. Als Ärztin war sie in der Schweiz und Ägypten tätig, später wirkte sie in verschiedenen Orten Kroatiens.

Mit ihrer Arbeit ebnete sie den Weg vieler Ärztinnen, kämpfte gegen die damals herrschenden Vorurteile und das allgemeine Misstrauen mit dem man in jener Zeit Ärztinnen begegnete. Das Leben und Wirken dieser mutigen und unternehmenden Frau in der Zeit allgemeiner Rückständigkeit und Armut, erscheint als eine wahre bahnbrechende Tätigkeit, und als solche verdient sie Aufmerksamkeit und Anerkennung.